

Date: 13th March-2026

TA'LIM TIZIMIDA SUN'IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISHNING ISTIQBOLLARI VA MUAMMOLARI

Jabbarov Oybek Aminovich

Respublika imkoniyati cheklangan shaxslar uchun ixtisoslashtirilgan maxsus
texnikumi informatika fani o'qituvchisi.

Annotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy ta'lim tizimida sun'iy intellekt (SI) texnologiyalarining o'rnini, qo'llanilishi va ta'siri tahlil qilingan. Maqolada SI ning o'quv jarayonini personalizatsiya qilish, o'qituvchilar yuklamasini yengillashtirish va ta'lim sifatini oshirishdagi ro'li ko'rib chiqilgan. Shuningdek, texnologiyaning joriy etilishi bilan bog'liq axloqiy, texnik va pedagogik muammolar, shu jumladan ma'lumotlar xavfsizligi va inson omilining saqlanib qolishi masalalari muhokama qilingan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, sun'iy intellekt ta'limda qo'shimcha vosita sifatida ishlatilganda eng yuqori samarani beradi.

Kalit so'zlar: sun'iy intellekt, raqamli ta'lim, personalizatsiya, adaptiv o'qitish, ta'lim tahlili, axloqiy me'yorlar, raqamlashtirish.

1. Kirish

XXI asr – axborot texnologiyalari va raqamlashtirish asri hisoblanadi. Jahon iqtisodiyoti va ijtimoiy sohalar, jumladan, ta'lim tizimi ham tubdan o'zgarishlar bosqichini boshdan kechirmoqda. An'anaviy ta'lim modellari ko'pincha barcha o'quvchilarga bir xil yondashuvni qo'llashga asoslangan bo'lib, bu esa har bir shaxsning individual qobiliyatlarini to'liq ro'yobga chiqarishda cheklovlar yaratadi. Shu o'rinda, sun'iy intellekt (SI) texnologiyalari ta'lim sifatini oshirish va jarayonni optimallashtirish uchun kuchli vositaga aylanmoqda.

Sun'iy intellektning ta'limga integratsiyasi nafaqat o'qitish usullarini, balki ta'lim mazmuni, baholash tizimi va boshqaruv mexanizmlarini ham o'zgartirmoqda. Ushbu maqolaning maqsadi – ta'limda SI dan foydalanishning afzalliklari, qo'llanilish sohalarini tahlil qilish va mavjud xavf-xatarlarni aniqlashdan iborat.

2. Ta'limda sun'iy intellektning qo'llanilish sohalarini

Sun'iy intellekt ta'lim sohasida bir qancha yo'nalishlarda qo'llanilmoqda. Asosiy yo'nalishlar quyidagilardan iborat:

2.1. Personalizatsiyalashtirilgan (moslashtirilgan) ta'lim.

SI algoritmlari o'quvchining o'zlashtirish darajasi, qiziqishlari va o'rganish sur'atini tahlil qilib, har biriga mos keladigan individual o'quv dasturini shakllantira oladi. Masalan, "Adaptive Learning" (moslashuvchan o'qitish) platformalari o'quvchi qaysi mavzuda qiyinchilik chekayotganini aniqlab, shu bo'yicha qo'shimcha mashg'ulotlar taklif qiladi. Bu an'anaviy sinf tizimida erishib bo'lmaydigan natijadir.

2.2. O'qituvchilar faoliyatini avtomatlashtirish.

Date: 13th March-2026

O'qituvchilar vaqtining katta qismi ma'muriy ishlar (davomat, uy vazifalarini tekshirish, hisobotlar)ga sarflanadi. SI yordamida test ishlari, insholar va hatto kod yozish topshiriqlarini avtomatik tekshirish mumkin. Bu o'qituvchiga o'quvchilar bilan bevosita muloqot qilish va ijodiy yondashuvga ko'proq vaqt ajratish imkonini beradi.

2.3. Virtual o'qituvchilar va chatbotlar.

24/7 rejimida ishlaydigan SI asosidagi virtual yordamchilar o'quvchilarning savollariga darhol javob berishi mumkin. Bu, ayniqsa, masofaviy ta'lim va kechki paytda o'qiydigan talabalar uchun qulaylik yaratadi. Ular til o'rganish, matematika masalalarini yechishda yordamchi sifatida xizmat qiladi.

2.4. Ta'lim tahlili (Learning Analytics)

Katta ma'lumotlar (Big Data) va SI yordamida o'quv muassasalari o'quvchilarning kelajakdagi muvaffaqiyatini bashorat qilishi mumkin. Agar tizim o'quvchining o'zlashtirishi pasayayotganini erta aniqlasa, o'qituvchilar va ota-onalar vaqtida chora ko'rishi mumkin.

3. Sun'iy intellektning ta'limga ijobiy ta'siri.

SI texnologiyalarining joriy etilishi quyidagi ijobiy natijalarni beradi:

1. Sifat oshishi: Individual yondashuv tufayli o'quv materiallari yaxshiroq o'zlashtiriladi.

2. Kamchiliklarni bartaraf etish: Qishloq joylarida malakali o'qituvchilar yetishmovchiligini SI asosidagi platformalar orqali qisman qoplash mumkin.

3. Xarajatlarni qisqartirish: Uzoq muddatda ma'muriy xarajatlar va qo'llanma materiallarga ketadigan xarajatlar kamayadi.

4. Inklyuziv ta'lim: SI texnologiyalari nogironligi bor o'quvchilar uchun (masalan, ko'zi ojizlar uchun matnni ovozga o'girish) maxsus sharoitlar yaratib beradi.

4. Muammolar va xavf-xatarlar.

Texnologiyaning rivojlanishi bilan birga, jiddiy muammolar ham kelib chiqmoqda:

4.1. Ma'lumotlar xavfsizligi va maxfiylik.

O'quvchilarning shaxsiy ma'lumotlari, o'zlashtirish ko'rsatkichlari va xulq-atvori SI tizimlari tomonidan yig'iladi. Ushbu ma'lumotlarning noto'g'ri qo'llanilishi yoki buzib kirilishi jiddiy xavf tug'diradi.

4.2. Inson omilining yo'qolishi.

Ta'lim nafaqat bilim berish, balki tarbiyalash jarayonidir. SI his-tuyg'ularga ega emas. O'qituvchining o'rnini to'liq bosib olishi o'quvchilarning ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlanishiga salbiy ta'sir qilishi mumkin.

4.3. Raqamli tengsizlik.

Rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlar o'rtasida, shuningdek, jamiyatning turli qatlamlari o'rtasida texnologiyaga kirish imkoniyati farq qilishi mumkin. Bu ta'limdagi adolatsizlikni kuchaytirishi mumkin.

4.4. Akademik halollik.

Generativ SI (masalan, ChatGPT) o'quvchilarga uy vazifalarini yoki imtihon ishlarini o'zlari bajarmasdan tayyorlab berishi mumkin. Bu mustaqil fikrlashni rivojlantirishga to'sqinlik qiladi.



5. Xulosa va takliflar.

Ta'lim tizimida sun'iy intellektdan foydalanish – bu kelajakning muqarrar talabidir. Biroq, texnologiya maqsad emas, balki vosita bo'lib qolishi kerak. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, eng samarali model – "Gibrid ta'lim" bo'lib, unda SI imkoniyatlari o'qituvchining pedagogik mahorati bilan uyg'unlashtiriladi.

Quyidagi takliflar ishlab chiqilishi maqsadga muvofiq:

1. Me'yoriy hujjatlarni ishlab chiqish: Ta'limda SI dan foydalanish bo'yicha axloqiy qoidalar va huquqiy bazani yaratish.

2. O'qituvchilarni qayta tayyorlash: Pedagoglarni SI texnologiyalari bilan ishlashga o'qitish va ularning raqamli savodxonligini oshirish.

3. Infrastrukturaning rivojlantirish: Ta'lim muassasalarini zamonaviy texnika va yuqori tezlikdagi internet bilan ta'minlash.

4. Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish: O'quv dasturlariga SI dan foydalanish madaniyati va axborotni tekshirish ko'nikmalarini kiritish.

Xulosa qilib aytganda, sun'iy intellekt ta'limni demokratlashtirish va sifatini oshirishda katta potensialga ega. Lekin, uning joriy etilishi insoniy qadriyatlar va pedagogik prinsiplarga zid bo'lmasligi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. UNESCO. (2021). AI and education: Guidance for policy-makers. Paris: UNESCO Publishing.
2. Holmes, W., Bialik, M., & Fadel, C. (2019). Artificial Intelligence in Education: Promises and Implications for Teaching and Learning. Center for Curriculum Redesign.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni.
4. Luckin, R. (2018). Machine Learning and Human Intelligence: The future of education for the 21st century. UCL Institute of Education Press.
5. Zawacki-Richter, O., et al. (2019). "Systematic review of research on artificial intelligence applications in higher education". International Journal of Educational Technology in Higher Education, 16(1), 1-27.

